

بررسی ادبیات انقلاب اسلامی

ناشر: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

حاصل سمینار بررسی ادبیات انقلاب اسلامی در سوم تا پنجم دیماه سال ۱۳۷۰ شمسی که از طرف سازمان سمت برگزار شد، کتاب حجیم و پر بار «بررسی ادبیات انقلاب اسلامی» است، که در واقع مجموعه‌ای از بررسیها و جستارها راجع به فراز و فرود ادبیات عصر انقلاب، چه نثر و چه نظم، می‌باشد.

نویسندگان مقالات، خود از صاحب‌نظران و اندیشمندان ادبیات و از قلم‌زنان و شعرا و زحمتکشان عرصه هنر و ادب هستند که حاصل نظریات و نگره‌های خود را طی مقالات با ارزشی در سمینار ارائه دادند، که حال به زیور طبع آراسته شده است.

کتاب با مقاله آقای دکتر احمد احمدی ریاست سازمان سمت با عنوان «خاستگاه ادبیات قبل و بعد از انقلاب» شروع می‌شود. و دکتر منوچهر اکبری با «نگاهی به شعر انقلاب نور» معتقد است که تأثیر پذیری شاعران از معارف و فرهنگ اسلامی، نمود صبغه‌ها و جلوه‌های اسلامی و مذهبی در عناصر و واژگان شعری و اقبال به این دریای بیکران، به حدی است که باید گفت دوره انقلاب از این حیث یکی از بارورترین و غنی‌ترین دوره‌های شعری به شمار می‌رود. خانم فاطمه امیری در مقاله‌ای ادبیات

کودکان بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، رشد و تطور این ادبیات را بررسی کرده و طی آن پرورش نسل انقلاب از طریق کتاب، وضع کتاب کودک در دوران انقلاب، دین در کتاب کودکان، وضعیت کتابهای کودکان و ادبیات داستانی کودکان را مورد بحث قرار داده است.

دکتر مصطفی اولیاء عناصر ویژه سبکی و زبانی ادبیات انقلاب اسلامی را ارزیابی کرده و به صور خیال جدید و مضامین و موضوعات بکر و بدیع که وارد شعر ادبیات انقلاب شده پرداخته است. مرحوم استاد مهرداد اوستا سخنی درباره ادبیات انقلاب اسلامی دارد که بیشتر به شعر پرداخته است. دکتر محمود بروجرودی در مقاله «زن و ادبیات انقلاب اسلامی در کتابهای درسی» این موضوع را اجمالاً بررسی نموده است. هدایت‌الله بهبودی در مقاله «ادبیات انقلاب» ادبیات را از سه بعد یعنی ادبیات خودخواه، ادبیات دگرخواه و ادبیات خداخواه دیده است. و بعد به ادبیات مقاومت پرداخته است. «نگاهی اجمالی به شعر انقلاب اسلامی» از تیمور ترنج، «ویژگیهایی از شعر انقلاب اسلامی» از دکتر جلیل تجلیل، «جهت‌گیری ادبیات معاصر و تحول آن پس از انقلاب اسلامی» نوشته محمد تقوی، «شکوفایی بذره‌های معارف اصیل انسانی در ادبیات انقلاب

اسلامی» از استاد محمدتقی جعفری، «تأثیر انقلاب اسلامی در شعر اردو» از سید کمال حاج سیدجوادی، «بررسی ادبیات انقلاب از بعد عرفانی» از دکتر اسماعیلی حاکمی، «پیوند زبان و تفکر» نوشته دکتر حسن حبیبی، «دگرگونیها و ویژگیهای ادبیات انقلاب اسلامی در یک نگاه» از دکتر ابوالقاسم رادفر، «حماسه در شعر انقلاب» از دکتر غلامرضا رحمدل، «سهم دکتر علی شریعتی در شکوفایی ادبیات انقلاب اسلامی ایران» نوشته حسین رزمجو، «نوامدگان شعر انقلاب اسلامی» از مهدی رستگار و «جایگاه و نقش زن در ادبیات انقلاب اسلامی» از خانم زهرا رهنورد از دیگر مباحث این کتاب ارزشمند می‌باشد. این کتاب عنوان و مباحث دیگری نیز دارد که همه در جهت نویر و تفسیر ادب عصر انقلاب است. نکته قابل توجه در این کتاب، عطف توجهی است که به شعر دوره انقلاب شده و اکثر مقالات در حواله و حوش شعر و شاعری و ویژگیها و صور خیال آن تألیف شده است. نکته گفتنی اینکه نثر دوره انقلاب نیز دست کمی از شعر این دوره ندارد و مخصوصاً ادبیات داستانی آن از ابعاد وسیعتری برخوردار است. تنها مقاله‌ای که در این مجموعه به ادبیات داستانی پرداخته مقاله «تأملی در داستان نویسی امروز ایران و داستانهای

جنگ» از محمدباقر نجف‌زاده بار فروش است. نویسنده در این مقاله بیشتر به ادبیات داستانی جنگ توجه کرده و آن را به طبقاتی تقسیم نموده است.

نوع زبان و دید و بیان داستانها، تقسیم‌بندی سنی، مکان داستانهای جنگ، شخصیتها و قهرمانان داستانهای جنگ از جمله عواملی هستند که در طبقه‌بندی ادبیات داستانی جنگ از دیدگاه نویسنده دخیل بوده‌اند.

وی در جای دیگری از مقاله خود به ایدئولوژی داستان‌نویسان جنگ اشاره

کرده است. از زنان نویسنده که در عرصه ادبیات انقلاب بالیده‌اند و آثاری آفریده‌اند، صحبت به میان آورده و به خانمها راضیه تجار، مریم جمشیدی، سمیرا اصلانپور، فاطمه خرامان و غیره اشاره کرده و نوشته که خانمها راضیه تجار و سمیرا اصلانپور موفقتر از دیگران بوده‌اند. ضمناً مطلبی هم راجع به مشاغل نویسندگان و نویسندگان

در این مطلب معتقد است که نویسندگان مسنی چون جمال میرصادقی، دکتر اصغر الهی، م.الف. به‌آذین و جوانان

همراه و همگام با اینها دچار یک «بیماری روشنفکر‌نمایی و روشنفکر‌زدگی» هستند. عموماً این نویسندگان خودباخته و روشنفکر‌نما برای گریز از ارزشهای امروز ایران در موضوعات شخصی و خصوصی و درگیریهای درونی غرق شده‌اند و حرفی برای جوانان پرشور و حال امروز ندارند. نویسنده معتقد است که یکی از پدیده‌هایی که در حوزه ادبیات داستانی ایران از آغاز تا امروز مطرح است، عدم حضور نقد علمی و منتقدان آگاه است. و اکثر نقدهای نوشته شده در مطبوعات از

گزارشی کوتاه از نخستین سمینار بررسی مسائل رمان در ایران

همزمان با برگزاری هفته کتاب، نخستین «سمینار بررسی مسایل رمان در ایران» به همت «دفتر مطالعات ادبیات داستانی» وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در تالار علامه امینی» دانشگاه تهران برگزار شد. برگزاری این سمینار به عنوان اولین گام جدی در بررسی مسایل رمان و رمان‌نویسی در ایران گنمی مثبت و ستون‌نویس، به شرط اینکه تشکیل این سمینارها در سایه برنامه‌ریزی‌های دقیق و هوشمندانه‌ای صورت پذیرد.

در طول سه روز برگزاری سمینار، ده مقاله قرائت شد که تنها موضوع یکی از سخنرانی‌ها با محورهای نه‌گانه پیشنهاد شده در فراخوان مقالات که قبل از سمینار در مطبوعات چاپ و منتشر شده بود، همخوانی داشت.

پیش از برگزاری سمینار مسئول دفتر مطالعات ادبیات داستانی در مصاحبه‌ای اعلام کرده بود که پیرامون هریک از موضوعات نه‌گانه سمینار تا به حال چندین مقاله به دفتر سمینار رسیده؛ اما مقاله‌های

قرائت شده در طول سمینار خلاف این ادعا را ثابت کرد.

روز نخست قرار بود با سخنرانی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی مراسم افتتاح شود که با عیبت ایشان سمینار آغاز شد. «مرتضی شفیعی شکیب» مدیرکل دفتر مطالعات و تحقیقات فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در بیان اهداف برگزاری سمینار و فعالیت‌های دفتر مطالعات ادبیات داستانی گزارشی ارائه کرد.

او درباره انگیزه برگزاری این سمینار گفت: «این سمینار با انگیزه برقراری ارتباط با نویسندگان و مترجمان و منتقدین و از بین بردن موانع موجود برپا شده است.»

احمد مسجد جامعی معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ضمن ارائه آماری از وضعیت ادبیات داستانی گفت «در شرایط فعلی هفت الی نه درصد از آثار منتشره کشور در حوزه ادبیات

داستانی به ویژه رمان است که شاهد غلبه ترجمه بر نگارش هستیم.»

□ فاجعه‌ای بنام رمان
اولین مقاله سمینار را «ارضاسیدحسینی» با نام فاجعه‌ای بنام رمان» قرائت کرد. او در مقاله خود مرور کوتاهی بر فلسفه رمان و تحولات آن در طول سالهای حیاتش نمود و از غربت رمان و رمان‌نویسی در جهان گفت.

□ رمان آینده‌دار جامعه
دومین مقاله سمینار را مسیحی رحماندوست قرائت کرد. او در مقاله خود بیشتر به نقش انقلابی رمان و جایگاه آن در یک جامعه انقلابی و اسلامی تأکید کرد. نگاه گذرایی بر رمانهای جنگی جهان پایان‌بخش مقاله ایشان بود.

□ چرا رمان ما جهانی نشده است؟
بهرام مسقادی به عنوان سومین سخنران سمینار مرور کوتاهی بر دوره‌های مختلف تاریخی رمان در جهان داشت. او در مقاله خود تحت عنوان «چرا رمان ما جهانی نشده است؟» گفت که آنچه در

داشتن نظام علمی محروم‌اند و بیشتر جامه‌نان قرض دادنها و تشویقهای نادرست و تمجیدهای دروغین و باندبازی را به تن کرده‌اند. اینجاست که ما باید در اندیشه تربیت و هدایت منتقدان و مورخانی باشیم که دارای برجستگیهای لازم باشند.

به هر حال کتاب «بررسی ادبیات انقلاب اسلامی» مباحث خواندنی دیگری نیز دارد. مثلاً دکتر ابوالقاسم رادفر در مقاله «دگرگونیها و ویژگیهای ادبیات انقلاب اسلامی در یک نگاه» به خصایص ادبی

عصر انقلاب نظری افکننده و مباحث و شاخصهایی را در آورده که جای اشاره دارد. وی معتقد است که شعر و ادبیات انقلاب با توجه به تحول بنیادی سیاسی - اجتماعی، دگرگونیهای اساسی پیدا کرده و دارای جنبه‌های صوری و جنبه‌های محتوایی است.

محورهای اصلی ادبیات انقلاب عبارت‌اند از: استبدادستیزی و مبارزه با ستم و ستمگر، تعهد و مسئولیت، طنز و انتقاد.

به نظر نویسنده فروپاشیدگی و

دگرگونی فرهنگ، تسلیم و درهم کوبیدن حصار ترس و راهیابی به سرچشمه فیاض و زلال فطرت الهی است و می‌توان آن را یکی از ویژگیهای ادبیات انقلاب اسلامی دانست و در یک جمله شعر و ادبیات انقلاب در خدمت انسان و انسان‌سازی است.

کتاب «بررسی ادبیات انقلاب اسلامی» در ۶۵۸ صفحه و قیمت ۸۲۰ تومان وارد بازار شده است. کار و تلاش دست‌اندرکاران این کتاب مأجور و مشکور. □

ادبیات مهم است صورت است زیرا معنای جدیدی امروزه وجود ندارد، چون تمامی معانی مهم در کتابهای آسمانی طرح شده است، او درباره علت عدم جهانی شدن رمان ایرانی گفت: رمان ایرانی فاقد فشردگی شعرگونه است و آنها بیشتر گزارش است تا رمان.

□ مدرنیسم و پست مدرنیسم حسین پاینده چهارمین مقاله سمینار را قرائت کرد او در مقاله‌ای تحت عنوان «مدرنیسم و پست مدرنیسم» به علل شکل‌گیری رمان مدرن و تحول آن به پست مدرن پرداخت.

بحث درباره خصوصیات رمان مدرن و ویژگیهای کلی آن بخش دیگر مقاله او بود.

□ دین‌باوری و رمان ابراهیم حسن‌بیگی در مقاله خود به فلسفه و ماهیت رمان پرداخت و رمان را پیامد یک التزام تعریف کرد. همچنین به نسبت تفکر دینی و رمان‌نویسی اشاره نمود.

نمونه‌هایی از رمانهای نمادین جهانی را مورد تأمل قرار داد.

□ نگاهی به رمان فارسی عبدالعلی دستغیب به عنوان دهمین و آخرین سخنران، مقاله خود را تحت عنوان «نگاهی به رمان فارسی» قرائت کرد.

او در مقاله بلند خود، رمانهای بزرگ فارسی را مورد نقد و بررسی و تحلیل قرار داد در پایان روز سوم مهدی افشار و خانم مشیر ضمن جمع‌بندی جلسات سه روزه، به تشریح برنامه‌های آینده دفتر مطالعات داستانی پرداختند.

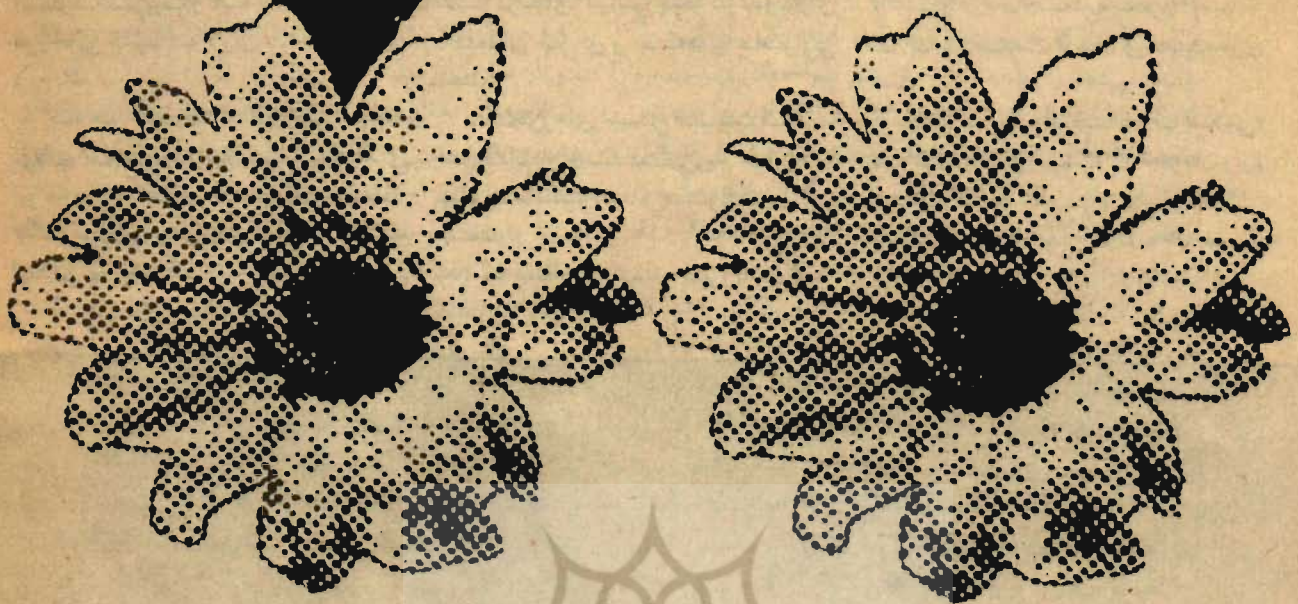
اولین «سمینار بررسی رمان ایران» در حالی به پایان رسید که جای بسیاری از منتقدان و نویسندگان معاصر خالی بود. انعکاس فعالیت‌های سمینار در رسانه‌های گروهی و همچنین مطبوعات بسیار کم‌رنگ و ساجیز بود. دست‌اندرکاران سمینار وعده کردند سال آینده سمینار دوم را برگزار کنند و در طول سال نیز جلسات گفت و شنود و نقد و بررسی رمان برای علاقمندان برگزار خواهند کرد.

□ رمان و جامعه احمد سمیعی به عنوان ششمین سخنران مقاله خود را تحت عنوان رمان و جامعه قرائت کرد. او رمان را یک کالای وارداتی نامید و سپس به تأثیرات رمان و جامعه پرداخت.

□ نگاهی کوتاه به رمان معاصر ایران و ترکیه و نقد تطبیقی آن جلال خسروشاهی نگاه گذرای به سیر تحولات رمان ایران و ترکیه داشت و انقلاب‌های مشروطه را مبنای رمان‌نویسی این دو کشور نامید.

□ رمان و بهداشت روانی دکتر شاهد (پزشک پاکستانی) عنوان هشتمین سخنران در مورد رابطه علوم و خصوصاً علم پزشکی و روانپزشکی و ادبیات و خصوصاً رمان بحث کرد.

□ نمادگرایی در ادبیات مفید تقی‌زاده در مقاله خود تحت عنوان «نمادگرایی در ادبیات» به کاربرد نماد و سمبل در رمان پرداخت و

چون از ملک جمشید چهار صد و بیست و یک سال بگذشت... آفتاب به فروردین خویش به اول حمل باز آمد، و جهان بر وی راست گشت... پس درین روز که یاد کردیم جشن ساخت و نوروزش نام نهاد، و مردمان را فرمود که هر سال چون فروردین نو شود آن روز جشن کنند، و آن روز نو دانند... و جمشید در اول پادشاهی سخت عادل و خدای ترس بود و جهانیان او را دوست دار بودند و بدو خرم، و ایزد تعالی او را فرزی و عقلی داده بود که چندین چیزها بنهاد و جهانیان را به زر و گوهر و دیبا و عطرها و چهار پایان بیاراست.

چون از ملک او چهار صد و اندک سال بگذشت دیو بدو راه یافت، و دنیا در دل او شیرین گردانید، و دنیا در دل کسی شیرین میاد، منی^۱ در خویشتن آورد، بزرگ منشی و بیدادگری پیشه کرد و از خواسته مردمان گنج نهادن گرفت. جهانیان از او به رنج افتادند و شب و روز از ایزد تعالی زوال ملک او میخواستند. آن فرّ ایزدی از او برفت، تدبیر هایش همه خطا آمد، بیوراسپ که او را ضحاک خوانند از گوشه بی درآمد و او را بتاخت آ و مردمان او را یاری ندادند از آنک ازو رنجیده بودند، به زمین هندوستان گریخت. بیوراسپ به پادشاهی بنشست و عاقبت او را به دست آورد و به آزه به دو نیم کرد. و بیوراسپ هزار سال پادشاهی کرد، به اول دادگر بود و به آخر بی داد گشت و هم به گفتار و به کردار دیو لزاره بیفتاد، و مردمان را رنج می نمود تا افریدون از هندوستان بیامد و او را بکشت و به پادشاهی بنشست.

و افریدون از تخم جمشید بود، پانصد سال پادشاهی کرد،

چون صد و شصت و چهار سال از ملک افریدون بگذشت دور دوم از تاریخ گیومرث تمام شد. و او دین ابراهیم علیه السلام پذیرفته بود، و پیل و شیر و یوز را مطیع گردانید، و خیمه و ایوان او ساخت، و تخم درختان میوه دار و نهال و آبهای روان در عمارت و باغها او آورد؛ چون ترنج و نارنج و بادرنگ آ و لیمو، و گل و بنفشه و نرگس و نیلوفر و مانند این در بوستان آورد، و مهرگان هم او نهاد و همان روز که ضحاک را بگرفت و ملک بر وی راست گشت جشن سده بنهاد و مردمان که از جور و ستم ضحاک برسته بودند پسندیدند، و از جهت فال نیک آن روز را جشن کردند، و هر سال تا امروز آیین آن پادشاه نیک عهد در ایران و توران به جای می آرند.

چون آفتاب به فروردین خویش رسید آن روز افریدون به نو^۴ جشن کرد، و از همه جهان مردم گرد آورد، و عهدنامه نشست، و گماشتگان را داد فرمود، و ملک بر پسران قسمت کرد. ترکستان از آب جیحون تا چین و ماچین تور را داد، و زمین روم مرسلم را، و زمین و تخت خویش را به ایرج داد. و ملکان ترک و روم و عجم همه از یک گوهرند و خویشان یکدیگرند و همه فرزندان افریدون اند و جهانیان را واجبست آیین [این] پادشاهان به جای آوردن، از بهر آنک از تخم وی اند.

و چون روزگار او بگذشت و آن دیگر پادشاهان که بعد از او بودند تا به روزگار گشتاسب، چون از پادشاهی گشتاسب سی سال بگذشت زردشت بیرون آمد و دین گیری آورد، و گشتاسب دین او پذیرفت و بر آن می رفت، و از گاه جشن افریدون تا این وقت نهصد و چهل سال گذشته بود و آفتاب نوبت خویش بعقرب آورده،